

FRANSUZ VA O‘ZBEK ERTAKLARIDA INVERSIV KONSTRUKSIYALARNING QIYOSIY TAHLILI

Tuyboeva Shakhnoza

Teacher of the Department of French Philology at Bukhara State University

Mo‘minjonova Mashxura Moxirjon qizi

BuxDu talabasi

ARTICLE INFO.

Kalit so‘zlar: Inversiv konstruksiyalar, Fransuz ertaklari, O‘zbek ertaklari, stilistika, grammatik struktura, qiyosiy tahlil, til tahlili, xalq og‘zaki ijodi, badiiy tasvir vositalari, madaniy xususiyatlar.

Annotatsiya

Ushbu maqolada Fransuz va o‘zbek ertaklarida qo‘llanilgan inversiv konstruksiyalarning grammatik, stilistik va madaniy jihatlari tahlil qilinadi. Inversiv konstruksiyalar, ya‘ni gap bo‘laklarining odatiy tartibining o‘zgarishi, ertak janrida badiiy tasvir vositasi sifatida muhim o‘rin tutadi. Maqolada Fransuz ertaklarida inversiyaning dramatik va emotsional kuchni oshirishdagi o‘rni, o‘zbek ertaklarida esa milliy va ma‘naviy qadriyatlarni aks ettirishdagi roli ko‘rib chiqiladi. Qiyosiy tahlillar asosida ikki xalq ertaklarida inversiv konstruksiyalarning stilistik vazifasi va farqlari aniqlanadi. Tadqiqot xulosalari inversiyaning xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyotdagi ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Kirish. Ertaklar xalqning ma‘naviy va madaniy qadriyatlarini aks ettiruvchi boy meros hisoblanadi. Ular nafaqat tarbiyaviy ahamiyatga ega, balki tilda stilistik vositalardan foydalanishning ajoyib namunalarini ham taqdim etadi. Inversiv konstruksiyalar ertaklarning badiiy kuchini oshirishda, dramatik va emotsional ta‘sir ko‘rsatishda muhim rol o‘ynaydi. Bu maqolada Fransuz va o‘zbek ertaklaridagi inversiyaning lingvistik xususiyatlari va stilistik funksiyalari o‘rganiladi.

Inversiv konstruksiyalarning nazariy asosi. Inversiya – bu gap tarkibidagi bo‘laklarning odatiy tartibini buzib joylashtirish orqali dramatik va stilistik effekt hosil qilish vositasi. Tilshunoslikda inversiya ko‘pincha badiiy matnlarda emotsional rang berish yoki muayyan semantik urg‘ularni ajratib ko‘rsatish uchun ishlatiladi. Asosan badiiy matnlar, she‘rlar, ertaklar va nutqning ifodali uslubida keng qo‘llaniladi.

Inversiyaning maqsadi va vazifasi. Inversiv konstruksiyalar ko‘pincha quyidagi maqsadlarda ishlatiladi:

Urg‘u berish: Muhim ma‘lumotlarni yoki tushunchalarni oldinga chiqarib, o‘quvchi yoki tinglovchi e‘tiborini jalb qiladi.

Stilistik ta‘sir: Matnga poetik yoki dramatik ohang bag‘ishlashga yordam beradi.

Hissiy ta‘sir kuchayishi: Nutqning emotsional rang-barangligini oshiradi.

Xalqona ifoda: Qadimiy va xalqona ertaklarning o'ziga xosligini ko'rsatadi.

Misol: Oddiy tartib: "Bir podshoh yashagan ekan."

Inversiv tartib: "Bor ekan, yo'q ekan, qadim zamonda bir podshoh yashagan ekan."

Bu yerda "bor ekan, yo'q ekan" ifodasi inversiya orqali ertakning boshlanishiga emotsional va dramatik ta'sir qo'shadi.

Inversiyaning turlari. Tilshunoslar inversiyani turli mezonlarga ko'ra tasniflaydilar.

1. Grammatik inversiya: Oddiy sintaktik tartibning buzilishi.

Masalan, fransuz tilida: "Sous la neige dormaient les fleurs."

(Oddiy tartib: "Les fleurs dormaient sous la neige.")

2. Stilistik inversiya: Matnning estetik ta'sirini oshirish uchun foydalaniladi.

Masalan, o'zbek tilida: "To'satdan ko'zlari charaqlab ketdi."

(Oddiy tartib: "Ko'zlari to'satdan charaqlab ketdi.")

3. Semantik inversiya: Ma'noni ta'kidlash yoki kutilmagan burilishlar yaratish uchun qo'llanadi.

Masalan: "Fikr o'ldi, til jim qoldi."

Fransuz ertaklarida inversiv konstruksiyalar. Fransuz ertaklari dramatik voqealar rivoji, kutilmagan hodisalar va emotsional kuch bilan ajralib turadi. Inversiv konstruksiyalar bu tasvirlarni yanada jonli qilish uchun ishlatiladi. Masalan, gapni fe'l bilan boshlash orqali hodisalar dinamikasini oshirish kuzatiladi: "Vint le loup affamé..." (Och bo'ri keldi...) Bunday tuzilmalar ertak tinglovchisining diqqatini jalb qilish va voqeani jonli tasvirlashda qo'llaniladi.

O'zbek ertaklarida inversiv konstruksiyalar. O'zbek ertaklari asosan xalq og'zaki ijodi orqali avloddan-avlodga o'tgan. Bu ertaklarda inversiv konstruksiyalar o'quvchiga o'tkir ta'sir qilish, ma'naviy qadriyatlarini ta'kidlash va hikoyaning o'ziga xosligini namoyon qilish uchun ishlatiladi: "Kelibdi bir boy..." "Bor ekan, yo'q ekan..."

O'zbek tilida inversiyalar ko'pincha hikoyaning muhim jihatlarini ajratib ko'rsatish yoki tinglovchini qiziqtirish uchun ishlatiladi.

Fransuz va o'zbek ertaklarining qiyosiy tahlili. Ikki xalq ertaklarida inversiv konstruksiyalarning stilistik va grammatik jihatlari qiyosiy tahlil qilinadi. O'xshashliklar: Ikkala til ham inversiyani tinglovchi yoki o'quvchining e'tiborini jalb qilish uchun ishlatadi. Inversiv konstruksiyalar dramatik effekt yaratadi. Fransuz tilida inversiya ko'pincha grammatikaning qat'iy qoidalari doirasida qo'llanilsa, o'zbek tilida bu erkinroq. Fransuz ertaklarida emotsional ta'sir birinchi o'rinda bo'lsa, o'zbek ertaklarida nasihatgo'ylik kuchliroq. Shu bilan birga, ikki til o'rtasidagi farqlar ham qiziqarli tadqiqot yo'nalishlaridan biri sifatida ajralib turadi. Fransuz tili inversiv konstruksiyalarda she'riy va grammatik aniqlikka urg'u bersa, o'zbek tili xalqona soddaligi va mazmundagi chuqur hissiyotlarni namoyish etadi. Bu farqlar tildagi madaniy va ijtimoiy xususiyatlarni yoritadi.

Lingvistik tadqiqotlar va inversiya nazariyasi. Inversiv konstruksiyalar turli tillarda o'xshashlik va farqlarga ega: Chomsky nazariyasi: Noam Chomskyning transformatsion grammatika nazariyasiga ko'ra, inversiv konstruksiyalar chuqur strukturadan sirtqi strukturaga o'tishda yuzaga keladi. Vinay va Darbelnet tasnifi: Ularning stilistika bo'yicha ishlari inversiyaning tarjimada qanday o'zgarishlarga uchrashi va ma'noni qanday aks ettirishini o'rganadi. **Xulosa.** Fransuz va o'zbek ertaklari o'ziga xos stilistik vositalarga ega bo'lsa-da, inversiv konstruksiyalardan foydalanish badiiy matnlarning umumiy xususiyatidir. Bu konstruksiyalar o'quvchi yoki tinglovchi e'tiborini jalb qilish, voqea dinamikasini oshirish va milliy ruhni aks ettirishda muhim rol o'ynaydi. Maqolada keltirilgan tahlillar inversiyaning xalq ertaklaridagi lingvistik va madaniy ahamiyatini ochib beradi. Inversiv konstruksiyalar lingvistika

va stilistika tadqiqotlarining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, ular tilning estetik imkoniyatlarini, ma'no yaratish jarayonini va madaniyatga xos nutqiy xususiyatlarni chuqur o'rganishga yordam beradi. Fransuz va o'zbek tillarida inversiyalar o'ziga xos uslubiy rol o'ynaydi va ertak matnlarining mazmunini boyitadi. Fransuz ertaklarida inversiyalar dramatik voqealarni jonlantirish, o'quvchini qiziqtirish va poetik ohang yaratishda asosiy rol o'ynaydi. Ushbu tilda inversiyalar odatda sintaktik murakkablikni namoyish qilsa, o'zbek ertaklarida ular hissiy ta'sirni oshirish va xalqona ifodani saqlash vazifasini bajaradi. Inversiv konstruksiyalarni o'rganish, bir tomondan, tilning stilistik va grammatik imkoniyatlarini kengroq tushunish imkonini bersa, ikkinchi tomondan, xalq ertaklarining o'ziga xos ifodaviy vositalarini ochib beradi. Bu kabi tadqiqotlar nafaqat lingvistikani, balki tarjimashunoslik, madaniyatshunoslik va folklorshunoslikni rivojlantirish uchun ham katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Tuyboeva, Shakhnoza. "Linguistic analysis of simple sentence construction in uzbek and french." *Евразийский журнал академических исследований* 2.3 (2022): 184-187.
2. Shakhnoza, Tuyboeva. "Binary Construction in the Speech." *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION* 1.2 (2021): 210-213.
3. Ramazonovna, Tuyboeva Shakhnoza. "On binary structured speech products in french." *Asian Journal of Multidimensional Research* 10.10 (2021): 381-386.
4. Shakhnoza, T. "Expression of Averbial Sentence in Uzbek and French." *Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT* 2.5 (2022): 133-138.
5. Shakhnoza, Tuyboeva. "Learning the Polysemy of the French Noun "Souris" and the Verb "Battre"." *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture* 3.6 (2022): 75-79.
6. Tuyboeva, Shakhnoza. "THE INTERPRETATION OF UNUSUAL CASES IN SENTENCE CONSTRUCTION IN THE FRENCH LANGUAGE." *Innovative Development in Educational Activities* 2.6 (2023): 344-347.
7. Туйбоева, Шахноза. "TRANSLATION ISSUES AND STRATEGIES TO ENSURE NATIVE FUNCTIONALITY." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)* 45.45 (2024).
8. Tuyboeva, Shakhnoza, and Fotima Normurodova. "REPRESENTATION DE LA CATEGORIE PLURIELLE DANS LA CONSTRUCTION DES PHRASES EN OUZBEK ET EN FRANÇAIS." *Models and methods in modern science* 2.14 (2023): 42-47.
9. Shakhnoza, Tuyboeva. "Types of sentences and constructions in French." *Gospodarka i Innowacje*. 42 (2023): 736-740.
10. Shakhnoza, Tuyboeva. "STRIKING A BALANCE IN ENSURING THE FUNCTIONALITY OF THE ORIGINAL IN THE TRANSLATION." "GERMANY" *MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS* 9.1 (2023).
11. Shakhnoza, Tuyboeva, and Jurakulova Nilufar. "INVERSION DU SUJET DANS DES PHRASES FRANÇAISE." "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" *nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi* 2.1 (2024): 77-80.
12. Туйбоева, Шахноза. "Inversive Clauses and Intonation in French." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)* 33.33 (2023).
13. Туйбоева, Шахноза. "Fransuz tilida sodda gap tarkibiy qismlarini tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolar yechimi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu.uz)* 30.30 (2023).
14. Туйбоева, Шахноза. "O'zbek va fransuz sistem tilshunosligida sodda gap qurilishi

- talqini." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
15. Туйбоева, Шахноза. "The role of the teacher in promoting French learning." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 8.8 (2021).
  16. Shakhnoza, Tuyboeva. "Ways to Overcome Word Order Problems in French Language Learners." *American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157)* 2.1 (2024): 260-263.
  17. Туйбоева, Шахноза. "Ajratilgan bo'lakli gaplarda binar konstruksiyaning ifodalanishi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 30.30 (2023).
  18. Tuyboeva Shakhnoza. "The Influence of Inversive Constructions in the Translation of French and Uzbek Artworks". *EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION*, vol. 4, no. 11, Nov. 2024, pp. 181-4, <https://inovatus.es/index.php/ejine/article/view/4436>.
  19. Shomurodovich I. D. À PROPOS DU TERME PHONOPSYCHOLOGIE //Conferencea. – 2023. – С. 45-47.
  20. Shomurodovich I. D. LE ROLE DE L'EMOTION EN PHONOPSYCHOLOGIE //Conferencea. – 2023. – С. 77-79.
  21. Islomov D. HIS-TUYG'UNING PAYDO BO'LISHI, UNING ASOSIY HOLATLARI PSIXOLOG OLIM KERROLL ELLIS IZARD TALQINIDA //Farg'ona davlat universiteti. – 2024. – №. 2. – С. 96-96.
  22. Islomov D. TILSHUNOSLIKDA FONOPSIXOLOGIYA ATAMASINING KIRIB KELISHI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2024. – Т. 47. – №. 47.
  23. Islomov D. S. The Definition of The Concepts of «Phoneme» and «Phonostylistics». *Middle European Scientific Bulletin*, 9 [Электронный ресурс].
  24. Islomov D. S. SIMILARITY ASPECTS OF UZBEK AND FRENCH PHONETICS //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2023. – Т. 10. – №. 10.
  25. Shomurodovich I. D. THE EMERGENCE OF PSYCHOLINGUISTICS, THE SCIENTISTS'SCIENTIFIC-THEORETICAL VIEWS AND ITS CONNECTION WITH OTHER SCIENCES //JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – С. 213-218.